

Ovidiu NEDU*

UN TEXT BUDHIST DIN SECOLUL IV.
ASAŃGA - *DISCRIMINAREA ÎNTRE MIJLOC ȘI EXTREME*
(*MADHYĀNTAVIBHĀGA*) (TRADUCERE ADNOTATĂ).
III – SECȚIUNILE IV ȘI V

A Buddhist Text from the 4th Century. ASAŃGA - *The Discrimination between Middle and Extremes* (An Annotated Romanian Translation).
III – Sections IV and V

Abstract: The article consists of the last two chapters of *The Discrimination between Middle and Extremes (Madhyāntavibhāga)*, of Asaᅅga, one of the main texts of the Vijñānavāda school of Buddhism. The fourth chapter discusses on the application of the antidotes (*pratipakᅣa*), namely on the ways the various types of defilements entrapping a human being in the world are removed. Just like chapter II, this part is highly technical, making plenty of use of the alembicated phenomenological typologies of Abhidharma. It describes the psychological cleansing of the individual, hence being a phenomenological analysis done in a specific Abhidharma terminology. The fifth chapter deals with a topic frequently encountered in the texts of Mahāyāna: the superiority of the path exhorted by them, against the psychological path of Hīnayāna. The path of Mahāyāna is an absolute, an „unsurpassable” (*ānuttarya*) path, since it consists in the highest realization, the dissolution of the individual in the ultimate reality. Hence it goes much further than the path preached by Hīnayāna, consisting in a gradual psychological purification of the individual, until he reaches a rather negative condition, a condition devoid of any kind of experience and suffering.

Keywords: antidotes (*pratipakᅣa*) adverse factors (*vipakᅣa*), Abhidharma, Mahāyāna, Hīnayāna, ultimate reality, transcendent insight (*prajñā*).

*

Capitolul IV expune câteva elemente ce țin de calea soteriologică a budhismului Vijñānavāda. Se discută despre aplicarea contracaranților (*pratipakᅣa*), adică despre modul în care diferitele erori și diferiții factori adverși ce țin ființele în

---

* Ph.D., Researcher, History Museum, Galați (Romania).

înlănțuire sunt anihilate. Ca și capitolul II, această parte a lucrării este foarte tehnică, făcând apel la elaboratele clasificări, la foarte elaborata terminologie dezvoltată în Abhidharma. Datorită faptului că acestea prezintă o relevanță redusă pentru cititorul contemporan din Europa, nu am insistat asupra explicitărilor.

Ultimul capitol al textului abordează o temă clasică a budhismului Mahāyāna și anume caracterul absolut, suprem, „de nedepășit”, „fără nimic superior” (*ānuttarya*) al căii propovăduite de această școală. Adesea, expunerile pe această temă raportează calea metafizică a Mahāyāna la soteriologia fenomenal- psihologică a Hīnayānei. Mahāyāna propune nu o simplă purificare a individului, purificare care ar fi anihilat suferința și înlănțuirea, ci, mai mult decât atât, o contopire cu realitatea ultimă, o reintegrare în aceasta. Calea prin care se urmărește aceasta este comprehensiunea directă a realității ultime și nu o purificare graduală a ființei individuale, cum se întâmplă în Hīnayāna. În felul acesta se poate afirma o anumită supremație a Mahāyānei, prin aceea că atât calea cât și realizarea finală propusă de autorii acestei școli țin de realitatea ultimă, realitate ce nu poate fi depășită.

Pratipakṣabhāvanā'vasthāphalaparicchedaścaturthaḥ

Secțiunea IV

Despre cultivarea (*bhāvanā*) contracaranților (*pratipakṣa*), despre situații (*avasthā*) și despre efecte (*phala*)

Cultivarea contracaranților

*dauṣṭhulyāt tarṣahetutvād vastutvādavimohataḥ|
catussatyāvatārāya smṛtyupasthānabhāvanā||1||*

IV.1. Cultivarea (*bhāvanā*) aplicării minții (*smṛti upasthāna*)¹ se produce în vederea [conformării] cu cele patru [nobile] adevăruri (*catuḥ satya*) și datorită [constatării] maleficientității (*dauṣṭhulya*), a statutului de cauză (*hetutva*) al dorinței (*tarṣa*), a naturii obiectului (*vastutva*) și datorită absenței confuziei (*vimoha*).

*parijñāte vipakṣe ca pratipakṣe ca sarvathā|
tadapāyāya vīryaṃ hi caturdhā sampravartate||2||*

IV.2. Factorii adverși (*vipakṣa*) și contracaranții (*pratipakṣa*) fiind cunoscuți sub toate aspectele (*sarvathā parijñāta*), în vederea distrugerii (*apāya*) acestor [factori adverși] se dezvoltă o putere (*vīrya*) care este de patru tipuri.

*karmanyatā sthitestatra sarvārthānāṃ samṛddhaye|
pañcadoṣaprahāṇā'ṣṭasaṃskārāsevanā'nvayā||3||*

¹ „Aplicarea minții” se referă la demersul de eliberare desfășurat sub determinația gândirii conștiente.

IV.3. Datorită perseverenței (*sthiti*) în abilități (*karmanyatā*) și în vederea împlinirii (*samrddhaya*) tuturor scopurilor (*artha*) [se realizează] aderența (*anvaya*) și cultivarea (*bhāvana*) celor opt factori purificatori (*saṃskāra*) și abandonarea (*prahāna*) celor cinci defecte (*doṣa*).

*kausīdyamavavādasya sammoṣo laya uddhavaḥ|
asaṃskāro'tha saṃskāraḥ pañca doṣā ime matāḥ||4||*

IV.4. Lenea (*kausīdyā*), ignorarea (*sammoṣa*) învățăturilor (*avavāda*), somnolența (*laya*), agitația (*uddhata*), lipsa factorilor purificatori (*asaṃskāra*) – acestea au fost considerate drept cele cinci defecte (*doṣa*). În continuare, [urmează] factorii purificatori (*saṃskāra*)².

*āśrayo'thāśritastasya nimittam phalameva ca|
ālambane'sammoṣo layauddhatyānubuddhyanā||5||*

IV.5. Fundamentul (*āśraya*), cel fundamentat (*āśrita*)³, caracteristicile (*nimitta*) și efectele (*phala*) acestuia, non-ignorarea (*asammoṣa*) obiectului (*ālambana*) [meditației], supravegherea (*anubuddhyanā*) somnolenței (*laya*) și a agitației (*uddhatya*).

*tadapāyā'bhisamskāraḥ śāntau praśaṭhavāhitā|
ropite mokṣabhāgīye cchandayogādhipatyataḥ||6||*

IV.6. Factorii purificatori (*saṃskāra*) în vederea eliberării (*apāya*) sunt pacea (*śānti*), îndepărtarea (*vāhitā*) celor malefice (*praśaṭha*), apariția (*ropita*) componentelor eliberării (*mokṣabhāgīya*), dominația (*ādhipatyā*) practica (*yoga*) hotărârea (*chanda*).

*ālambane'sammoṣāvisāravicayasya ca|
vipakṣasya hi samlekhāt pūrvasya phalamuttaram||7||*

IV.7. Non-ignorarea obiectului meditației (*ālambana asammoṣa*), non-dispersia (*avisāra*), investigația (*vicaya*), deoarece [acestea produc] diminuarea (*lekha*) factorilor adverși (*vipakṣa*). Ultimele⁴ reprezintă efecte (*phala*) ale celor dintâi.

*dvau dvau nirvedhabhāgīyāvindriyāṇi balāni ca|
āśrayāṅgaṃ svabhāvāṅgaṃ niryāṅgaṃ tṛtīyakam||8||*

² Vasubandhu, în comentariul său la acest text, interpretează altfel acest verset.

³ Conform comentariului lui Vasubandhu, „fundament” (*āśraya*) s-ar referi la decizia, la hotărârea (*chanda*) de a obține eliberarea, care reprezintă fundamentul întregii practici soteriologice, iar „cel fundamentat” (*āśritya*) ar fi efortul (*vyāyāma*) ce decurge din această decizie.

⁴ Textul mai conține și un „*yasmāt*” – „de aceea”, care însă nu se prea justifică și pe care astfel l-am omis în traducere.

*caturthamanuśamsāṅgaṃ niḥkleśāṅgaṃ tridhā matam|
nidānenāśrayeṇeha svabhāvena ca deśitam||9||
pariccheda'tha samprāptiḥ parasambhāvanā tridhā|
vipakṣapratipakṣaśca mārgasyāṅgaṃ tadaṣṭadhā||10||*

IV.8. Două dintre constituentele comprehensiunii (*nirvedha bhāgīya*) sunt facultăți (*indriya*) iar două sunt puteri (*bala*).

IV.8-IV.10. Componenta fundamentului (*āśraya*), componenta naturii proprii (*svabhāva*), cea de-a treia componentă, adică cea a eliberării (*niryāna*), cea de-a patra componentă, adică cea a binecuvântării (*anuśamsa*), componenta lipsei perturbațiilor (*niḥkleśa*), care este considerată (*mata*) a fi de trei tipuri, fiind prezentată (*deśita*) drept cauză (*nidāna*), fundament (*āśraya*) și natură proprie (*svabhāva*), discriminarea (*pariccheda*) [corectă], realizarea (*samprāpti*), cultivarea acestora la alții (*parasambhāvanā*), care este de trei feluri, acestea reprezintă contracaranții (*pratipakṣa*) factorilor adversi (*vipakṣa*), cele opt componente (*aṅga*) ale căii (*mārga*)⁵.

*dr̥ṣṭau śīle'tha samlekhe paravijñaptiriṣyate|
kleśopakleśavaibhutvavipakṣapratipakṣatā||11||*

IV.11. Se acceptă că propovăduirea către ceilalți (*paravijñapti*) [se realizează] prin intermediul opiniilor (*dr̥ṣṭi*) [corecte], al comportamentului moral (*śīla*) și al abstenței (*samlekha*)⁶.

Faptul de a constitui contracarant (*pratipakṣa*) al factorilor adversi (*vipakṣa*) reprezintă dominația (*vaibhūtvā*) asupra perturbațiilor (*kleśa*) și asupra perturbațiilor minore (*upakleśa*).

*anukūlā viparyastā sānubandhā viparyayā|
aviparyastaviparyāsā'nanubandha ca bhāvanā||12||*

IV.12. [Contracaranții] reprezintă erori (*viparyasta*) benefice (*anukūla*). Conformarea (*anubanddha*) cu acestea [se produce] în vederea absenței erorii (*aviparyā*). [În felul acesta] este cultivată (*bhāvanā*) absența erorii (*aviparyastā*) și non-conformarea cu eroarea (*viparyāsa*)⁷.

⁵ Este vorba despre nobila cale octuplă (*aṣṭadhā āryamārga*), propusă drept cale către eliberare încă din fazele primare ale budhismului.

⁶ „*Samlekha*” poate însemna și „a fi satisfăcut cu puțin”.

⁷ Vasubandhu, în comentariul său la acest text, interpretează altfel acest verset.

Doctrina budhistă reprezintă construcție conceptuală și, dat fiind caracterul eronat al oricărei subsumări categoriale, ea însăși constituie eroare. Doctrina religioasă este, conform budhismului, lipsită de orice valoare cognitivă. Ea funcționează mai degrabă ca un „contracarant” (*pratipakṣa*) a cărui funcție nu este aceea de a revela ceva, de a dezvălui ceva, ci, mai degrabă, aceea de a anihila anumite erori ce țin ființele în înlănțuire. Deși are o formă conceptuală, doctrina este lipsită de intenție cognitivă; funcția ei este doar aceea de a realiza contracararea anumitor erori. Eficacitatea ei este mai degrabă de ordin psihologic decât cognitiv; doctrina purifică subiectul de anumite erori, însă fără a-i comunica și vreun

ālambanamanaskāraprāptitastad viśiṣṭatā

IV.13. Trăsăturile distinctive (*viśiṣṭatā*) [ale practicii] sunt: obiectul [meditației] (*ālambana*), atenția (*manaskāra*) și realizarea (*prāpti*).⁸

Situațiile (*avasthā*)

hetvavasthā'vatārākhyā prayogaphalasaṃjñitā||13||
kāryākāryaviśiṣṭā ca uttarā'nuttarā ca sā
adhimuktau praveśe ca niryāṇe vyākṛtāvapi||14||
kathikatve'bhiṣeke ca samprāptāvanuśamsane
krtyānuṣṭhāna

IV.13-IV.15. [Situațiile care apar sunt]: situația cauzală (*hetu avasthā*), cea cunoscută (*ākhyā*) drept „descindere” (*avatāra*), cea cunoscută (*saṃjñita*) drept „practică și efect” (*prayogaphala*), ceea ce trebuie îndeplinit (*kārya*), absența a ceva ce trebuie îndeplinit (*akārya*), cea având [anumite] particularități (*viśiṣṭa*), cea elevată (*uttara*), cea lipsită de ceva superior (*anuttara*), convingerea (*adhimukti*), penetrarea (*praveśa*), eliberarea (*niryāṇa*), analiza (*vyākṛti*), explicitarea (*kathikatva*), inițierea (*abhiṣeka*), realizarea (*samprāpti*), elogierea (*anuśamsana*), împlinirea (*anuṣṭhāna*) a ceea ce e de făcut (*krtya*)⁹.

..... *uddiṣṭā dharmādhātau tridhā punaḥ*||15||
aśuddhāśuddhāśuddhā ca viśuddhā ca yathārthataḥ

adevăr. Tocmai în acest sens doctrina budhistă, practicile ce contracarează înlănțuirea, reprezintă „erori benefice”.

⁸ Vasubandhu explică această afirmație arătând că există anumite particularități, anumite trăsături distinctive ale practicii Mahāyāna, ce o deosebesc pe aceasta de budhismul Hīnayāna. Astfel, în privința obiectului meditației (*ālambana*), budhismul vechi, Hīnayāna, era focalizat doar asupra eliberării individuale, doar asupra anihilării individualității ce înlănțuie. Spre deosebire de acesta, practica budhismului Mahāyāna are ca obiect universalitatea, eliberarea tuturor ființelor, eliberarea individuală constituind doar o etapă necesară către realizarea acestui ideal mult mai amplu.

În ceea ce privește atenția (*manaskāra*), practica religioasă, Hīnayāna încerca să obțină eliberarea printr-o analiză cât mai atentă a mecanismelor psihologice, analiză prin care se urmărea descoperirea și favorizarea acelor experiențe ce conduc către purificarea individului. Hīnayāna era astfel focalizată asupra individului uman și asupra experiențelor acestuia. Spre deosebire de aceasta, Mahāyāna viza obținerea eliberării nu printr-o analiză cât mai detaliată a condiției înlănțuite, ci prin comprehensiunea directă a absolutului, prin transcenderea condiției înlănțuite.

În ceea ce privește realizarea (*prāpti*), Hīnayāna urmărea obținerea unei anumite condiții particulare și anume o condiție în care individul să fie liber de înlănțuirea la care îl supuneau determinațiile individuale. Dacă practica Hīnayāna urmărea realizarea unei anumite condiții, practica Mahāyāna urmărește realizarea stării de „Nirvāṇa lipsite de stabilire” (*apraṭiṣṭhitanirvāṇa*), stare în care individul se identifică pe sine cu universalitatea lipsită de determinații. Tocmai în acest sens starea de Nirvāṇa vizată de practicanții Mahāyāna reprezintă o stare „lipsită de stabilire” (*apraṭiṣṭhita*), o stare în care nimic determinat nu este asumat ca identitate proprie, în care nimic determinat nu este căutat.

⁹ Pasajul rezumă în termeni foarte succinți „situațiile” (*avasthā*) care se produc pe parcursul practicii religioase, atât pe parcursul demersului de eliberare individuală, cât și pe parcursul practicii ce vizează eliberarea universală, practică ce îi succede eliberării individuale.

pudgalānām vyavasthānam yathāyogamato matam||16||

IV.15-IV.16. În continuare se arată că substratul factorilor (*dharmadhātu*) este de trei feluri: impur (*asuddha*), impur și pur (*asuddhasuddha*), purificat (*visuddha*).

IV.16. [Aceste situații] sunt considerate (*mata*) în funcție de situațiile (*avasthā*) Arhat-ului sau ale persoanelor (*pudgala*), după cum se consideră că le este potrivit (*yoga*)¹⁰.

Despre efecte (*phala*)

*bhājanatvaṃ vipākākhyaṃ balantasyādhipatyataḥ|
rucirvṛddhirviśuddhiśca phalametad yathākramam||17||*

IV.17. Împărtășirea (*bhājanatva*), aceea care este denumită „maturizare” (*vipāka*), puterea (*bala*), dominația (*adhipati*) [ce provine] din aceasta, strălucirea/splendoarea/măreția (*ruci*), extinderea/creșterea (*vṛddhi*) și purificarea (*visuddhi*) – acestea sunt, în ordine, efectele (*phala*).

*uttarottaramādyāñca tadabhyāsat samāptitaḥ|
ānukūlyād vipakṣācca viśamyogād viśeṣataḥ||18||
uttarā'nuttaratvācca phalamanyat samāsataḥ|*

IV.18. Ascensiunea continuă (*uttarottara*), inițierea (*ādi*), practica repetată (*abhyāsa*), realizarea (*samāpti*), beneficiitatea (*ānukūlyā*), îndepărtarea (*viśamyoga*) de factorii adversi (*vipakṣa*), particularitățile (*viśeṣa*), elevarea (*uttara*), starea căreia nimic nu îi este superior (*anuttaratva*) - [acestea] sunt, pe scurt, alte efecte (*phala*).

iti pratipakṣabhāvanādiparicchedaścaturthaḥ /

Aceasta a fost secțiunea (*pariccheda*) a patra, cea despre cultivarea (*bhāvanā*) contracaranților (*pratipakṣa*), despre situații (*avasthā*) și despre efecte (*phala*).

Ānuttaryaparicchedaḥ pañcamah

Secțiunea V Despre supremația [Mahāyānei] (*ānuttarya*)

*ānuttaryamprapattaḥ hi punarālabhane matam|
samudāgama*

¹⁰ Conform ontologiei Mahāyāna, ființa umană reprezintă o ipostază a realității ultime, însă o ipostază afectată de ignoranță, de eroarea identificării eronate cu sinele individual. În acest context metafizic, eliberarea nu constituie altceva decât o purificare graduală a realității ultime de identitatea iluzorie. În cazul unui individ profan, realitatea ultimă se găsește într-o stare impură (*asuddha*), în cazul unuia aflat pe calea eliberării se poate vorbi despre o coexistență a purității cu impuritatea (*asuddhasuddha*), pe când în cazul unui eliberat, al unui Arhat, realitatea ultimă există într-o formă pură (*visuddha*).

V.1. Se consideră (*mata*) că supremația (*ānuttarya*) [Mahāyānei] se referă la practica (*prapatti*) [sa], la obiectul (*ālambana*) [său] și la realizarea desăvârșită (*samudāgama*).

I. Practica (*prapatti*)

.....*uddiṣṭam pratipattistu ṣaḍ vidhā*||1||

V.1. Practica (*pratipatti*) despre care s-a vorbit este de șase feluri.

paramā'tha manaskāre anudharme'ntavarjane
viśiṣṭā cāviśiṣṭā ca

V.2. [Ea se referă] la adevărul suprem (*paramārtha*), la actul mental (*manaskāra*), la conformitatea cu legea (*anudharma*), la abandonarea (*varjana*) extremelor (*anta*), la [anumite] particularități (*viśiṣṭā*) și la lipsa particularităților (*aviśiṣṭa*).

Adevărul suprem

.....*paramā dvādaśātmikā*||2||

V.2. [Adevărul] suprem (*parama*) are douăsprezece aspecte (*ātmika*).¹¹

audāryamāyatatvañca adhikaro'kṣayātmā
nairantaryamakṛcchratvaṃ vittatvañca parigrahaḥ||3||
ārambhaprāptiniṣyandaniṣpattiḥ paramā matā
tataśca paramārthena daśa pāramitā matāḥ||4||

V.3. Sub aspectul extinderii (*audārya*), al duratei (*āyatatva*), al dominației (*adhikāra*), al naturii non-epuizabile (*akṣayātmā*), al lipsei discontinuității (*nairantarya*), al lipsei răului (*akṛcchratva*), al capacității (*vitattva*), al cuprinderii (*parigraha*).

V.4. Al inițierii (*ārambha*), al realizării (*prāpti*), al continuității (*niṣyanda*) și al desăvârșirii (*niṣpatti*) – astfel este considerat [adevărul] suprem (*parama*)¹².

În continuare, [prin raportarea la] adevărul (*artha*) suprem (*parama*) sunt concepute (*mata*) cele zece perfecțiuni (*pāramitā*)¹³.

¹¹ „*Paramā*” apare la feminin. Literal, „Natura (*ātmika*) [adevărului] suprem este de doisprezece feluri”.

¹² Supremația realității ultime este considerată sub aceste aspecte, care, în cazul realității ultime, se găsesc la nivelul lor absolut. Primele opt aspecte avute în vedere se referă la modalitatea în care realitatea ultimă este în sine, pe când ultimele patru se referă mai degrabă la aspectele practicii ce vizează realizarea realității absolute, practică care conduce la realizarea stării desăvârșite a ființei, la realizarea stării sale supreme.

*dānaṃ śīlaṃ kṣamā vīryaṃ dhyānaṃ prajñā upāyatā|
prañidhānaṃ balaṃ jñānametāḥ pāramitā daśa||5||*

V.5. Generozitatea (*dāna*), moralitatea (*śīla*), răbdarea (*kṣema*), vigoarea (*vīrya*), meditația (*dhyāna*), cunoașterea transcendentă (*prajñā*), abilitatea (*upāyatā*)¹⁴, legământul (*prañidhāna*)¹⁵, puterea (*bala*)¹⁶ și cunoașterea (*jñāna*)¹⁷ – acestea sunt cele zece perfecțiuni (*pāramitā*)¹⁸.

*anugraho'vighātaśca karma tasya ca marṣaṇam|
guṇavṛddhiśca sāmāthyamavatāravimocane||6||
akṣayatvaṃ sadā vṛttirniyataṃ bhogapācane|*

V.6. Acțiunile (*karma*) corespunzătoare acestor [perfecțiuni] sunt: slujirea (*anugraha*), non-vătămarea (*avighāta*), răbdarea (*marṣaṇā*), creșterea virtuților (*guṇa*), capacitatea (*sāmāthyā*) de a descinde (*avatāra*)¹⁹, eliberarea (*vimocana*),

V.7. Non-epuizarea (*akṣayatva*), controlul (*niyata*) permanent al activităților (*vṛtti*), experimentarea (*bhoga*) și desăvârșirea (*pācana*) [celorlalți]²⁰.

Actul mental (*manaskāra*)

yathāprajñaptito dharmamahāyānamanaskriyā||7||

V.7. Conceperea (*manaskriyā*) factorilor (*dharmā*) [se produce] după cum s-a făcut cunoscut în Mahāyāna²¹.

¹³ Cele zece perfecțiuni (*pāramitā*) desemnează zece atitudini specifice care, conform Mahāyānei, ar sintetiza atitudinea, activitatea unui iluminat (*bodhisattva*). Este important faptul că aceste zece perfecțiuni reprezintă nu atât mijloace, condiții pentru accesarea la realitatea ultimă, cât, mai degrabă, atitudini ce decurg din realizarea ultimă, moduri în care realizarea absolutului se reflectă la nivelul vieții individuale.

¹⁴ În textele Mahāyānei, conceptul de „abilitate” (*upāya*) se referă la abilitatea în ceea ce privește practicile de eliberare a ființelor.

¹⁵ Termenul „legământ” (*prañidhāna*, *prañidhi*) se referă la acel angajament pe care și-l ia o ființă ce a atins iluminarea și care constă în decizia de a acționa în vederea ajutorării tuturor ființelor astfel încât ele să poată obține eliberarea.

¹⁶ „Puterea” (*bala*) se referă la tăria în a desfășura activitatea de eliberare a ființelor.

¹⁷ „Cunoașterea” (*jñāna*) diferă de „cunoașterea transcendentă” (*prajñā*) prin aceea că, spre deosebire de cunoașterea transcendentă ce are ca obiect natura absolută, realitatea ultimă, cunoașterea (*jñāna*) are ca obiect manifestarea universală. Perfecțiunea „cunoașterii” se referă la atotcunoașterea pe care un individ o dobândește în momentul iluminării și prin care cel iluminat, luând cunoștință de totalitatea indivizilor înlănțuiți, devine capabil de a se dedica eliberării lor, „desăvârșirii” lor. Vezi versetul V.7, care asociază perfecțiunea cunoașterii (*jñānapāramitā*) acțiunii de „desăvârșire [a celorlalți] (*pācana*)”.

¹⁸ Noțiunea de „perfecțiune” (*pāramitā*) reprezintă unul dintre termenii centrali ai budhismului Mahāyāna. Totuși, în forma sa cel mai frecvent întâlnită, teoria despre perfecțiuni consideră numărul acestora ca fiind șase, ultimele patru perfecțiuni enumerate aici figurând doar în anumite forme ale teoriei.

¹⁹ Adică capacitatea de a se focaliza asupra unui obiect.

²⁰ Vezi nota la versetul V.5!

*bodhisattvasya satataṃ prajñayā triprakārayā|
dhātupuṣṭayai praveśāya cārthasiddhyai bhavatyasau||8||*

V.8. Întotdeauna, prin cunoașterea transcendentă (*prajñā*) a unui Bodhisattva, care are trei aspecte (*prakāra*)²², se are în vedere desăvârșirea (*puṣṭi*) substratului (*dhātu*)²³, penetrarea (*praveśa*) [absolutului] și îndeplinirea scopurilor (*artha*).

Conformitatea cu legea (*anudharma*)

*samyuktā dharmacaritaiḥ sā jñeyā daśabhiḥ punaḥ|
lekhanā pūjanā dānaṃ śravaṇaṃ vācanod grahaḥ||9||
prakāśanā'tha svādhyāścintanā bhāvanā ca tat|
ameyapunyaskandhaṃ hi caritaṃ tad daśātmakam||10||*

V.9. De asemenea, această [cunoaștere] trebuie cunoscută ca fiind asociată cu cele zece acțiuni (*carita*) corespunzătoare doctrinei (*dharma*). Acestea sunt scrierea (*lekhanā*), adorația (*pūjanā*), generozitatea (*dāna*), ascultarea (*śravaṇa*), comunicarea (*vācana*), inițierea (*udgraha*),

V.10. Explicarea (*prakāśana*), studiul individual (*svādhyāya*), reflecția (*cintanā*) și meditația (*bhāvanā*).

Aceste acțiuni (*carita*), care sunt de zece feluri, reprezintă o cantitate (*skandha*) nemăsurată (*ameya*) de merit (*puṇya*)²⁴.

*viśeṣādakṣayatvācca parānugrahato'samāt|
avikṣiptā'viparyāsapraṇatā cā'nudhārmikā||11||*

²¹ Mahāyāna consideră întreaga manifestare ca existând sub forma unui flux causal amorf, constituit dintr-o multitudine de apariții punctiforme, aflate într-o înlanțuire causală universală. Aceste apariții punctiforme, denumite „factori” (*dharma*), sunt momentane (*kṣaṇika*), lipsite de identitate proprie determinată (*svabhāva*), sunt lipsite de autonomie ontologică și există doar fiind înlanțuite sub forma fluxului causal universal (*pratītyasamutpāda*), separația lor, existența lor delimitată, fiind imposibilă.

²² Cele trei aspecte (*prakāra*), cele trei demersuri implicate în obținerea cunoașterii absolute pe care o deține un Bodhisattva, sunt: ascultarea (doctrinei) (*śruta*), reflectarea (la doctrină) (*cintā*) și meditația (la doctrină) (*bhāvanā*).

²³ A substratului factorilor (*dharmadhātu*), a absolutului.

²⁴ În genere, budhismul reprezintă o filosofie orientată strict înspre obținerea eliberării și astfel orice teorie a valorii propusă în budhism va trebui să aibă ca punct de referință tocmai acest demers de eliberare. Deși autorii budhiști par a accepta, în privința vieții sociale, sistemele valorice ale vremii, dezideratul budhist este unul ce transcende registrul vieții sociale și, implicit, valorile sale.

O teorie a valorii specifică budhismului, o teorie a valorii religioase, este slab conturată în textele Mahāyānei, însă pare cât se poate de evident că singurul criteriu al valorii pe care l-ar putea propune budhismul ar fi acela al rolului pe care o anumită acțiune îl deține în cadrul demersului soteriologic, atât la nivelul demersului ce vizează eliberarea individuală, cât și la nivelul cosmic al acestui demers, la nivelul procesului de salvare universală pe care îl desfășoară un iluminat (*bodhisattva*). În acest sens, cele zece activități conforme cu legea (*anudharma*) enumerate anterior reprezintă activități merituose (*puṇya*).

V.11. Datorită trăsăturilor [sale] specifice (*viśeṣa*), datorită stării de neepuizare (*akṣayatva*), datorită slujirii celorlalți (*parānugraha*), datorită absenței repaosului (*aśama*)²⁵, cel ce se conformează doctrinei (*anudhārmikin*) devine lipsit de dispersie (*avikṣipta*) și lipsit de eroare (*aviparyāsa*).

vyutthānaṃ viśaye sārastathāsvādalayoddhavaḥ|
 sambhāvanā'bhisandhiśca manaskāre'pyaḥamkr̥tiḥ||12||
 hīnacittaṅca vikṣepaḥ pariññeyo hi dhīmatā|
 vyañjana'rthamanaskāre'visāre lakṣaṇadvaye||13||
 aśuddhaśuddhāvāgantukatve'trāsītā'nunnatau|
 samyogāt samstavāccaiva viyogādapyasamstavāt||14||
 arthasattvamasattvaṅca vyañjane so'viparyayaḥ|
 dvayena pratibhāsatvaṃ tathā cā'vidyamānatā||15||

V.12. Excitabilitatea (*vyutthāna*), stabilirea (*sāra*) în obiecte (*viśaya*), plăcerile (*svāda*), somnolența (*laya*), agitația (*uddhata*), presupunerile (*sambhāvana*) înșelătoare (*abhisandhi*), actul mental (*manaskāra*) ce creează egoul (*ahamkr̥ti*),

V.13. Conștiința diminuată (*hīnacitta*) – [acestea] sunt recunoscute (*pariccheda*) de către cel înțelept (*dhīmat*) ca reprezentând dispersia (*vikṣepa*)²⁶.

Conceperea (*manaskāra*) obiectelor (*artha*) ca fiind [doar] caracteristici (*vyañjana*), [înțelegerea] dispersiei (*visāra*) și a caracteristicilor duale (*lakṣaṇadvaya*).

V.14. [Înțelegerea] caracterului accidental (*avāgantukatva*) al maleficității (*dauṣṭhulya*) și al purificării (*śuddha*)²⁷, absența fricii (*atrāsa*), absența excitabilității (*anunnati*), originate în [înțelegerea faptului că] înlănțuirea (*samyoga*) se datorează familiarității (*samstava*) [cu experiența] și că eliberarea (*viyoga*) se datorează absenței familiarității (*asamstava*) [cu experiența].

²⁵ Conform comentariului lui Vasubandhu la text, sintagmele „starea de neepuizare” (*akṣayatva*) și „absența repaosului” (*aśama*) s-ar referi la caracterul continuu, nesfârșit, al activității salvatoare a unui Bodhisattva. Spre deosebire de adepții Hīnayāna, un Bodhisattva nu se retrage din registrul manifestării în momentul obținerii eliberării individuale, ci rămâne acolo pentru a ajuta toate ființele ca ele să obțină eliberarea.

²⁶ Multiplicitatea pe care o presupun toate experiențele menționate în versetele V.12-V.13 este considerată, în budhism, ca fiind pur iluzorie, ca reprezentând o falsificare a unității și a omogenității realității autentice, și aceasta justifică calificarea acestor experiențe într-un mod peiorativ, ca „dispersie” (*vikṣepa*). Și brahmanismul, mai precis școala Advaita Vedānta, califică experiența obiectelor multiple tot ca „dispersie” (*vikṣepa*).

²⁷ Cuvântul „*śuddha*” înseamnă „puritate”, dar aici se referă nu la starea de puritate care caracterizează absolutul și care nu are un caracter accidental, ci unul necesar. În acest context, termenul se referă la procesul fenomenal al purificării. Acest proces, care se desfășoară la nivelul fenomenal, împărtășește caracterul accidental al fenomenalului. Doar realitatea ultimă are un caracter absolut, necesar, calea către absolut, doctrina budhistă însăși având, conform budhismului, doar o realitate și o valabilitate relativă.

V.15. [Înțelegerea] existenței (*sattva*) și non-existenței (*asattva*) obiectelor (*artha*) ca fiind [doar] caracteristici (*vyañjana*), aceasta reprezintă lipsa erorii (*aviparyaya*)²⁸.

Manifestarea (*pratibhāsatva*) ca dualitate (*dvaya*) este non-existentă (*avidyamānatā*) în modul în care [apare] (*tathā*)²⁹.

*arthe sa cāvīpariyāsaḥ sadasattvena varjitah|
tajjalpabhāvito jalpamanaskārastadāśrayah||16||*

V.16. Lipsa erorii (*aviparyāsa*) cu privire la obiecte (*artha*) înseamnă abandonarea (*varjita*) existenței (*sat*) și a non-existenței (*asat*)³⁰.

²⁸ Vijñānavāda consideră că orice experiență a unui obiect determinat, a unui obiect având autonomie, natură proprie (*svabhāva*), reprezintă eroare (*viparyāsa*), iar aceasta deoarece realitate reprezintă doar absolutul cel unic, omogen și lipsit de determinării, laolaltă cu fluxul cauzal amorf, nedelimitat, manifestat de acesta.

În felul acesta, orice obiect determinat (*artha*), orice experiență determinată în mod dual (*dvaya*), reprezintă doar eroare.

Mai mult decât atât, însuși procesul înlănțuirii și cel al eliberării, al purificării, se desfășoară tot la nivelul iluzoriu al alterației, ele neavând realitate, ci ținând de registrul „accidentalului” (*avāgantuka*). Deoarece registrul experienței obișnuite constituie pură iluzie și deoarece toate atitudinile existențiale ce se produc în acest registru constituie deopotrivă experiențe iluzorii, eronate, înlănțuirea și eliberarea nu reprezintă atât procese reale, cât, mai degrabă, „familiaritatea” (*samstava*), acceptarea realității experienței umane, respectiv „non-familiaritatea”, non-acceptarea acestora.

Pentru modul în care Mahāyāna se raportează la „existență” (*bhāva, sat, sattva*), respectiv la non-existență (*abhāva, asat, asattva*), vezi nota la versetul V.16!

²⁹ „Manifestarea ca dualitate” (*dvayena pratibhāsatva*) se poate referi fie la natura concepută (*parikalpita*), în genere, natură care se constituie prin determinație, prin dualitate (*dvaya*), fie la un aspect mai particular al acesteia și anume la dualitatea subiect – obiect (*grāhaka-grāhya*). Textul acordă o anumită preferință folosirii termenului „dualitate” (*dvaya*) nu atât cu sensul general de „discriminare”, cum se întâmplă frecvent în textele Vijñānavāda, ci cu sensul mai particular de „discriminarea dintre subiect și obiect”.

³⁰ Pe tot parcursul evoluției sale, filosofia budhistă a adoptat o atitudine critică față de conceptele de „existență” (*sat, bhāva*) și „non-existență” (*asat, abhāva*), însă sensurile acestor termeni și, implicit, temeiurile pe baza cărora acești termeni au fost criticați au variat.

Hīnayāna și Mahāyāna timpurie au considerat termenul „existență” (*bhāva*) într-o accepțiune de „entitate (determinată)”, de „obiect”, și, în consecință, au respins interpretarea manifestării în termeni de „existență” (*bhāva*) și „non-existență” (*abhāva*), în termeni de „obiect” și „absență a obiectului” pe motiv că aceasta nu ar fi compatibilă cu teoria pe care ei o propuneau cu privire la manifestare și care susținea că aceasta ar fi constituită din fluxul amorf, unitar, nedelimitat și nedeterminat al coproducerilor condiționate (*pratīyasamutpāda*).

Vijñānavāda aduce și o nouă interpretare a termenilor „existență” (*bhāva, sat*) și „non-existență” (*asat, abhāva*); de fapt, este vorba despre o reformulare a unei teorii mai vechi în termeni de „existență” și „non-existență”. Mahāyāna primară considera „eternalismul” (*śāśvatavāda*), realismul ce acorda autonomie ontologică obiectelor experienței, și „nihilismul” (*ucchedavāda*), care nega orice realitate cu privire la obiectele experienței, drept teorii ontologice extreme, propunând în locul acestora interpretarea manifestării ca serie a coproducerilor condiționate, interpretare ce îi conferea acesteia un statut ontologic de „existență relativă”. Acesta ar fi constituit o cale de mijloc între autonomia ontologică afirmată de realism și irealitatea absolută afirmată de nihilism. Vijñānavāda preia această teorie și o reformulează în termeni de „existență” și „non-existență”. Eternalismul (*śāśvatavāda*) realismul, ar reprezenta o teorie ce susține „existența” (*bhāva*), mai precis existența obiectelor determinate ale experienței; nihilismul (*ucchedavāda*) ar reprezenta o teorie ce susține „non-existența”

Stabilirea (*bhāvita*) în formulările categoriale (*jalpa*) referitoare la acestea înseamnă a avea ca fundament (*āśraya*) formulările categoriale și actele mentale³¹.

manaskāre'viparyāso dvayaprakhyānakāraṇe|
māyādivadasattvañca sattvañcā'rthasya tanmatam||17||

V.17. Absența erorii (*aviparyāsa*) cu privire la actele mentale (*manaskāra*) și la cauzele (*kāraṇa*) manifestării dualității (*dvaya prakhyāna*) înseamnă a considera existența (*sattva*) și non-existența (*asattva*) obiectului (*artha*) ca fiind asemănătoare unei iluzii (*māyā*)^{32, 33}.

so'visāre'viparyāso bhāvā'bhāvā'visārataḥ|
sarvasya nāmamātratvaṃ sarvakalpā'pravṛttaye||18||

V.18. Absența erorii (*aviparyāsa*) și non-dispersia (*avisāra*) [se produc] datorită non-dispersiei în existență (*bhāva*) și în non-existență (*abhāva*).

Faptul că totul este doar nume (*nāmamātratva*) înseamnă non-operarea (*apavṛtti*) tuturor discriminărilor (*kalpa*)³⁴.

svalakṣaṇe'viparyāsaḥ paramārthe svalakṣaṇe|
dharmadhātuvinirmukto yasmād dharmo na vidyate||19||

V.19. Absența erorii (*aviparyāsa*) cu privire la caracteristicile proprii (*svalakṣana*) [și] cu privire la caracteristica proprie a realității ultime (*paramārtha*)

(*abhāva*), irealitatea absolută a acestor obiecte. Vijñānavāda nu acceptă nici interpretarea realistă a manifestării și nici pe cea nihilistă, considerând că statutul manifestării ar fi cel de existență relativă, contingentă, de „natură dependentă” (*paratantrasvabhāva*). Termenii „existență” (*bhāva*) și „non-existență” (*abhāva*) sunt interpretați în sensul de „autonomie ontologică”, respectiv în acela de „irealitate absolută”, și se consideră că niciunul dintre aceștia nu redă în mod satisfăcător statutul ontologic al manifestării, care este unul de existență relativă, dependentă (*paratantra*).

Ambele accepțiuni ale termenilor „existență” (*sat*) și „non-existență” (*asat*), atât cea din Mahāyāna primară cât și noua accepțiune dezvoltată în Vijñānavāda, ar putea fi avute în vedere în acest pasaj.

³¹ Toate tipurile de entități menționate anterior reprezintă doar erori (*viparyāsa*), sunt pur fictive; totuși, ele sunt experimentate de subiectul individual deoarece în seria conștiinței sale există așa-numitele „întipăriri” (*vāsanā*), așa-numiții „germeni” (*bīja*) ai experienței categoriale (*abhiḥāpa*), care predispun subiectul individual la a experimenta discriminări categoriale, discriminări conceptuale. Aceste discriminări categoriale, aceste „formulări categoriale” (*jalpa*), sunt interpretate în mod eronat ca având referențialitate, ca fiind reale în intenționalitatea lor, și astfel individul le acceptă ca realități.

³² „*Māyādi*” – literal, „unei iluzii și altora”.

³³ Obiectul (*artha*), reprezentând o entitate absolut fictivă, absolut iluzorie, afirmarea sau negarea acestuia, adică susținerea existenței (*sattva*) sau non-existenței (*asattva*) sale, reprezintă, în egală măsură, iluzoriu (*māyā*).

³⁴ Adică tot ceea ce înseamnă discriminare, subsumare categorială, este înțeles ca fiind doar un act subiectiv, lipsit de referențialitate, și, prin aceasta, discriminarea este făcută să înceteze.

înseamnă că, deoarece substratul factorilor (*dharmadhātu*) este eliberat (*vinirmukta*), entitățile (*dharmā*) nu mai pot fi găsite³⁵.

*sāmānyalakṣanantasmāt sa ca tatrā'viparyayah|
viparyastamanaskārā'vihāniparihānitah||20||*

V.20. Deoarece are drept caracteristici (*lakṣaṇa*) universalitatea (*sāmānya*), acolo nu există eroare (*viparyaya*). [Se produce] abandonarea totală (*parihānitā*) și non-obstrucționată (*avihāni*) a actelor mentale (*manskāra*) și a erorilor (*viparyasta*)³⁶.

*tadaśuddhirviśuddhiśca sa ca tatrā'viparyayah|
dharmadhātorviśuddhatvāt prakṛtyā vyomavatpunah||21||*

V.21. Acesta este atât impur (*aśuddhi*) cât și pur (*viśuddhi*); acolo nu există eroare (*viparyaya*). Deoarece substratul factorilor (*dharmadhātu*) este pur (*viśuddha*) prin natură (*prakṛti*), [acesta] este asemenea spațiului (*vyoma*)³⁷.

*dvayasyāgantukatvaṃ hi sa ca tatrā'viparyayah|
saṃkleśaśca viśuddhiśca dharmapudgalayorna hi||22||*

V.22. Datorită caracterului accidental (*āgantukatva*) al dualității (*dvaya*), acolo nu există eroare (*viparyaya*).

Perturbația (*saṃkleśa*) și purificarea (*viśuddhi*) entităților (*dharmā*) și a persoanelor (*pudgala*) nu sunt [reale].

asattvāt trāsatāmānau nā'tah so'trā'viparyayah|

V.23. Datorită non-existenței (*asattva*) [factorilor și a persoanelor], nici frica (*trāsatā*) și mândria (*māna*) nu există; de aceea, acolo³⁸ nu există eroare (*viparyaya*)³⁹.

³⁵ Realitatea ultimă (*paramārtha*), singura realitate autentică, este lipsită de determinație, de „caracteristici proprii” (*svalakṣaṇa*), și, prin aceasta, entitățile (*dharmā*) ale căror naturi proprii sunt date de caracteristicile proprii, de determinațiile lor specifice, sunt recunoscute ca fiind ireale.

³⁶ La nivelul realității ultime.

³⁷ Dată fiind ontologia monistă la care aderă autorii Mahāyānei, impuritatea trebuie să fie oarecum asociată unicei realități ultime pentru a nu o dedubla pe aceasta. Pentru caracterul deopotrivă pur și impur al realității ultime, vezi nota la I.16! Totuși, chiar și în această situație, impurității nu i se acordă aceeași demnitate ontologică ca și purității; se consideră că realitatea ultimă este de o natură absolut pură, impuritatea, alterația, constituind doar un accident care nu afectează natura pură și lipsită de eroare a realității. Pentru caracterul accidental al impurității și natura esențial pură a realității, vezi nota la I.16!

³⁸ „Atra” – literal, „aici”, nu „acolo”.

³⁹ Deoarece registrul naturii concepute (*parikalpitasvabhāva*), registrul de care țin entitățile determinate și persoanele, este în totalitate iluzoriu, nimic din ceea ce ține de acesta nu are realitate. Toate atitudinile existențiale ce se constituie la nivelul acestui registru sunt ireale. Procesul perturbației, al

Abandonarea extremelor (*antavarjita*)⁴⁰

*pr̥thaktvaikatvamantaśca tīrthyaśrāvākayorapi||23||
 samāropā'pavādā'nto dvidhā pudgaladharmayoḥ|
 vipakṣapratipakṣā'ntaḥ śāśvatocchedasamjñitaḥ||24||
 grāhyagrāhakaśamkleśavyavadāne dvidhā tridhā|
 vikalpadvayatā'ntaśca sa ca saptavidho mataḥ||25||
 bhāvā'bhāve praśāmye'tha śamane trāsyatadbhaye|
 grāhyagrāhe'tha samyaktvamithyātve vyāpṛtau na ca||26||*

V.23. Extrema (*anta*) separației (*pr̥thaktva*) și cea a unității (*ekatva*), susținute de jainiști (*tīrthya*) și de adepții Śrāvaka⁴¹.

V.24. Extremele (*anta*) supra-impoziției (*samāropa*) și negației (*apavāda*), care sunt de două feluri, referitoare la persoane (*pudgala*) sau la entități (*dharma*)⁴², extrema factorilor adversi (*vipakṣa*) și cea a contracaranților (*pratipakṣa*)⁴³, conceptele (*samjñita*) de „eternitate” (*śāśvata*) și de „anihilare” (*uccheda*)⁴⁴.

V.25. [Extrema] obiectului percepției (*grāhya*) și cea a subiectului percepției (*grāhaka*), cea a perturbațiilor (*śamkleśa*) și cea a eliberării (*vyavadāna*), care sunt de două sau de trei feluri⁴⁵, extrema (*antatva*) discriminărilor (*vikalpa*) duale (*dvayatā*), care sunt considerate (*mata*) a fi de șapte feluri.

alterației, este el însuși ireal, nereprezentând o modificare reală, substanțială, a realității ultime, ci doar o alterație iluzorie a acesteia. Nici procesul purificării, al eliberării, nu este mai real deoarece anihilarea unei iluzii nu poate avea mai multă realitate decât iluzia însăși.

⁴⁰ În budhism, termenul „extremă” (*anta*) se referă la orice „opinie”, „afirmație” (*dr̥ṣṭi, pratijñā*), la orice discriminare, concept, determinație. Atât „extrema” cât și „opinia”, conceptul, determinația, reprezintă alterații ale unității, delimitări ale totalității. Așa cum o „extremă” este doar „ceva” dintr-o totalitate, tot astfel orice afirmație, orice concept, delimitează o situație determinată la nivelul totalității, la nivelul unității.

„Extremele” (*anta*) sunt incriminate în budhism tocmai datorită acestui aspect de delimitare, de determinație, al lor; orice concept, orice opinie, afectează totalitatea nedeterminată prin aceea că introduce delimitație, determinație. Budhismul propune „evitarea extremelor” (*antavarjita*) și stabilirea în totalitate, în unitatea ce caracterizează realitatea. Pentru Mahāyāna, realitatea se prezintă ca un tot unitar, amorf, și astfel orice delimitare reprezintă falsificare a realității.

Textul expune în versetele ce urmează un număr de „extreme”, adică un număr de opinii, de delimitări categoriale. Lista nu este nici exhaustivă și nici cea mai reprezentativă cu putință.

⁴¹ Extrema „separației” (*pr̥thaktva*) se referă la afirmarea unei distincții între persoană și corp. Extrema „unității” (*ekatva*) se referă la acea opinie ce susține identitatea acestora.

⁴² Extrema supra-impoziției (*samāropa*) cu privire la persoane sau la entități înseamnă a atribui, în mod ilicit, substanțialitate acestora, a le considera pe acestea drept entități determinate, autonome. Extrema negației (*apavāda*) cu privire la acestea înseamnă o perspectivă nihilistă asupra lor, perspectivă din care acestea apar a fi absolut ireale.

⁴³ Adică a atribui natură proprie, autonomie, factorilor adversi (*vipakṣa*) și contracaranților (*pratipakṣa*), a nu le considera pe acestea ca fiind doar de registrul iluzoriului.

⁴⁴ În textele budhiste, termenul „eternitate” (*śāśvata*) se referă la substanțialitatea, autonomia pe care ontologia realistă le atribuie obiectelor percepute, pe când „anihilare” (*uccheda*) se referă la o poziție nihilistă cu privire la acestea.

⁴⁵ Cele două tipuri ale „extremei perturbațiilor” (*śamkleśa anta*) sunt probabil obstrucțiile obiectelor cognoscibile (*jñeyāvaraṇa*) și obstrucțiile perturbațiilor (*kleśāvaraṇa*). Cele două tipuri de eliberare reprezintă eliberarea de aceste două extreme.

V.26. Existența (*bhāva*) și non-existența (*abhāva*), ceea ce trebuie adus la extincție (*praśāmya*) și starea de extincție (*śamana*), cele înspăimântătoare (*trāsya*) și frica (*bhaya*) de acestea, obiectul percepției (*grāhya*) și subiectul percepției (*grāhaka*), preocuparea (*vyāpṛti*) pentru corectitudine (*samyaktva*) și pentru eroare (*mithyātva*),

ajanmasamakālatve sa vikalpadvayā'ntatā

V.27. Absența nașterii (*ajanma*) și simultaneitatea (*samakālatva*), [toate aceste] discriminări (*vikalpa*) de tip dual (*dvaya*) constituie extreme (*antatā*).

Particularitățile (*viśista*) și lipsa particularităților (*aviśista*)

viśiṣṭā cā'viśiṣṭā ca jñeyā daśasu bhūmiṣu||27||

V.27. Trebuie să se știe că cele zece stadii (*bhūmi*) au atât [trăsături] distincte (*viśiṣṭa*) cât și [trăsături] non-distincte (*aviśiṣṭa*)⁴⁶.

II. Obiectul (*ālambana*)

vyavasthānantato dhātuḥ sādhyasādhanadhāraṇā
avadhārapradhārā ca prativedhaḥ pratānatā||28||
pragamaḥ prasāṭhatvaṅca prakarṣālambanammatam

V.28.-V.29. Obiectul (*ālambana*) este considerat (*mata*) drept hotărârea (*vyavasthāna*)⁴⁷, domeniul (*dhātu*) față de care [se produce hotărârea], ceea ce trebuie îndeplinit (*sādhya*), îndeplinirea (*sādhana*), concentrarea (*dhāraṇā*), reflecția (*avadhāra*), comprehensiunea (*prativedha*), extinderea (*pratānatā*), progresul (*pragama*), împlinirea (*prasāṭhatva*)⁴⁸ și elevația (*prakarṣa*).

III. Realizarea desăvârșită (*samudāgama*)

avaikalyā'pratikṣepo'vikṣepaśca prapūraṇā||29||
samutpādo nirūḍhiśca karmaṇyatvā'pratiṣṭhitā
nirāvaraṇatā tasyā'praśrabdhisamudāgamaḥ||30||

V.29.-V.30. Realizarea desăvârșită (*samudāgama*) înseamnă lipsa slăbiciunilor (*vaikalya*), lipsa adversității (*pratikṣepa*), lipsa dispersiei (*vikṣepa*),

---

Clasificarea în trei grupe a „extremei perturbațiilor” este aceea care distinge între perturbațiile propriuzise (*kleśa*), acțiune (*karma*) și naștere (*jāti*). Corespunzător acestor trei perturbații, există trei tipuri de eliberare.

⁴⁶ Pasajul nu afirmă nimic mai mult decât banalitatea cum că în descrierea celor zece etape ale practicii Mahāyāna există atât elemente comune acestor etape cât și elemente care le diferențiază.

⁴⁷ Apare și un „*tatah*”.

⁴⁸ „*Prasāṭhatva*” – cuvânt foarte rar.

împlinirea (*prapūrṇā*), apariția (*samutpāda*), creșterea (*nirūḍhi*), abilitatea (*karmaṇyatva*)⁴⁹, non-stabilirea (*apraṭiṣṭhatā*)⁵⁰, lipsa obstrucțiilor (*nirāvarenaṭā*), ne-înstatornicirea (*aprasrabdhi*) în aceasta⁵¹.

*śāstraṃ madhyavibhāgaṃ hi gūḍhasārārthameva ca|
mahārthañcaiva sarvārthaṃ sarvā'narthapraṇodanam||31||*

V.31. Tratatul (*śāstra*) *Discriminarea dintre mijloc și extreme* (*madhyāntavibhāga*) constituie esența (*sāra*) ascunsă (*gūḍha*) a adevărului (*artha*), constituie marele adevăr (*mahārtha*), constituie întregul adevăr (*sarvārtha*) și este cel ce respinge toate ne-adevărurile (*anartha*).

iti ānuttarya paricchedaḥ pañcamah / samāptā madhyāntavibhāgakārikāḥ //

Aceasta a fost secțiunea (*pariccheda*) a cincea, cea despre supremația (*ānuttarya*) [Mahāyānei]. Versetele despre discriminarea între mijloc și extreme (*madhyāntavibhāgakārikā*) s-au încheiat (*samāpta*).

⁴⁹ „Abilitatea” (*karmaṇyatva*) în desfășurarea demersurilor de eliberare a celorlalți.

⁵⁰ „Non-stabilirea” (*apraṭiṣṭhatā*) în nicio condiție particulară.

⁵¹ „*Tasyāprasrabdhi*” nu prea are sens; Vasubandhu interpretează ca „*tasya-a-prasrabdhi*”. În loc de „*prasrabdhi*” ar fi trebuit să fie „*praśrabdhi*”.

Este vorba despre ne-înstatornicirea în transcendență, ci menținerea la nivelul manifestării în vederea ajutorării tuturor ființelor astfel încât ele să poată obține eliberarea.